

Aspectes sintàctics complementaris a la *Gramàtica de la llengua catalana* de l'IEC

JOAN-RAFAEL RAMOS
Universitat de València

1. INTRODUCCIÓ

La publicació de la *Gramàtica de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (GIEC) ha suposat no sols una actualització de la normativa gramatical, sinó també un canvi metodològic en la manera de redactar els continguts. A l'hora de redactar-la, tal com adverteix també Cabré (2016) en la presentació, hem passat d'una concepció estrictament prescriptiva, típica de les gramàtiques institucionals, a una exposició de la norma completada per una descripció que ajuda a entendre les decisions normatives. En aquesta descripció, s'han intentat aprofitar les investigacions realitzades fins ara pels estudiosos de la llengua catalana. Aquesta circumstància, unida a un destacable esforç per completar aspectes que encara estaven pendents, ens ha permès tenir a les mans una obra ben meritòria, amb informació alhora dialectal (variació geogràfica), funcional (diferents registres: formals i informals) i, en algun cas, de caràcter històric.

Les dades dialectals han ajudat a crear una gramàtica més respectuosa amb la variació geogràfica i a assumir una concepció més polimòrfica de la llengua catalana, a partir de la qual l'usuari es pot sentir més integrat i identificat amb el seu parlar. De fet, no és estrany trobar diverses solucions gramaticals per a un mateix fenomen, i això també permet desactivar conflictes sorgits a partir de reivindicacions de solucions geogràfiques abans no reconegudes en registres formals (cf. Ramos, en premsa).

La informació funcional és necessària en una societat com l'actual, en la qual la llengua ha superat l'àmbit estrictament literari i es mou en entorns ben diversos, entre els quals destaca el dels mitjans de comunicació. De fet, aquesta nova gramàtica els té ben en compte, en la mesura que és capaç d'incorporar solucions ben presents en aquests nous entorns, considerades en períodes anteriors com a

no normatives. Fins i tot va més enllà quan orienta sobre l'ús en diferents registres usant expressions que giren al voltant del concepte d'adequació o de preferència. L'experiència dels redactors de la *Gramàtica*, dels seus col·laboradors i la profitosa consulta de la llengua dels mitjans de comunicació i del Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana de l'IEC, són la garantia, malgrat algunes crítiques (cf. Cercle Vallcorba), de voler treballar sobre la base d'una llengua acostada a la realitat social.

L'al·lusió a dades diacròniques també ajuda, en certs punts, a comprendre les coincidències gramaticals entre alguns grans dialectes i a justificar opcions polimòrfiques, que posen de manifest una situació de canvi lingüístic on poden conèixer les solucions antigues amb d'altres de més innovadores.

Com podem observar, el treball dut a terme per la GIEC és ingent, i l'extensió de l'obra així ho corrobora. Per tant, com a conseqüència d'aquest projecte ambiciós, no ens ha de sorprendre tampoc que hi puguem haver algunes mancances informatives, bé en la informació dialectal, bé en les possibilitats descriptives d'un fenomen concret, amb repercussions fins i tot en l'assumpció del polimorfisme o en la possible convergència o no amb institucions també normatives com l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, o bé en la mateixa presentació de l'exemplificació dels continguts. És en aquest sentit que incidirem en el nostre treball. La nostra proposta no s'ha d'entendre com un retret, sinó com un interès per completar i actualitzar una obra en línies generals ben traçada i ben elaborada, i referent de la llengua catalana.

Per a dur a terme aquesta proposta de complementació, hem seleccionat els aspectes sintàctics següents:

- 1) La descripció poc sistemàtica de l'alternança CI/CD.
- 2) La conveniència de completar l'ús del pronom *en* en funció de complement de nom.
- 3) El tractament desigual de les formes quantitatives entre *u/un* i de la seua extensió territorial.
- 4) La presentació i l'exemplificació de *com* i *com a*.

2. LA DESCRIPCIÓ DEL COMPLEMENT DIRECTE I DEL COMPLEMENT INDIRECTE

El fenomen de la transitivització dels verbs d'acció en català, especialment en els que indiquen transferència, ha estat advertit en diversos estudis (cf. Ramos, 2005; Morant, 2008; Pineda, 2016, § 5, i les referències que s'hi citen). Tal com es pot observar en les construccions següents, en una situació comunicativa espontània, i sovint també en registres orals i escrits formals, no tots els catalanoparlants coincideixen en el règim verbal que cal aplicar-hi:

- (1) *a.* Al nostre veí, li/l'han robat.
b. Al nostre veí, li/l'han pegat.
c. Al nostre veí, li/l'han pagat.
d. Al nostre veí, li/l'han disparat.
- (2) *a.* Finalment, li/l'ha telefonat.
b. Finalment, li/l'ha ajudat.
c. Finalment, l'abella li/l'ha picat.
d. Finalment, el públic li/l'ha xiulat.

Aquesta alternança en (1) i (2), que mostra un ús conservador en l'elecció d'un CI i un ús innovador en la selecció d'un CD, no ha estat abordada coherentment en la GIEC, perquè té un tractament parcial, fet que no ajuda a resoldre satisfactòriament les propostes normatives. A més, com exemplificarem més avall, provoca la persistència de la falta d'homogeneïtat en el tractament del règim verbal en els diccionaris normatius. Així, la GIEC, referint-se als verbs ditransitius, com ara (1), diu:

Però també hi ha verbs que poden aparèixer només amb el complement indirecte. Es tracta dels verbs de comunicació com *escriure*, *respondre* o *contestar* i del verb de transmissió *pegar*: *Li vas escriure?*; *Els altres nens li peguen*. El verb *ensenyar* és transitiu quan equival a *instruir* (*Ensenya els alumnes més grans*) o ditransitiu si equival a mostrar o a donar lliçons (*Li ensenyarà el camí/matemàtiques*) [...]

El verb *pregar*, a part de l'ús transitiu amb el sentit de 'demanar amb insistència' (*No la preguis, que no vol ser pregada*), conserva —com també el verb *suplicar*— l'ús arcaic en què fa de complement directe l'element que generalment expressem amb un complement indirecte: cf. *Preguem Déu pels difunts* i *Preguem a Déu pels difunts*. (IEC, 2016, p. 838)

Però la GIEC, llevat dels casos esmentats, no entra a analitzar ni a descriure què passa amb les alternances acusatiu/datiu en alguns altres verbs ditransitius (CD + CI) de dicció, transmissió o despossecció, quan silencien el CD. Aquest és el cas, per exemple, de verbs com: *robar*, *pagar*, *servir*, *apuntar*, *disparar* o *obrir*.

D'altra banda, aquesta gramàtica, en la descripció dels verbs intransitius amb complement indirecte, com ara (2), apunta l'alternança CI i CD en verbs com *telefonar*, *trucar*, i considera que l'ús amb datiu és més general i «propi dels registres formals» (IEC, 2016, § 21.3.4). En aquesta línia de les alternances, reprén el tema dels verbs ditransitius i aborda el cas del verb *pegar* incidint en l'ús amb datiu quan no du CD (cf. 1*b*). Amb tot, apunta que, de la mateixa manera que

verbs com *colpejar* o *apallissar* demanen un CD humà, «en alguns parlars, també *pegar* pot presentar aquest comportament sintàctic» (IEC, 2016, p. 842). L'expressió «en alguns parlars» suggereix, però, que no acaba de ser viable en els registres formals. Una posició diferent és la que podem observar quan es parla del verb *succeir*, del qual diu que té un règim conservador quan du un CI (*Al comte li va succeir el seu nebot*), «tot i que la tendència actual és d'usar-lo com a transitiu (*Va dimitir i la va succeir com a directora la seva sòcia*)» (IEC, 2016, p. 842). Per un altre costat, no es refereix a verbs amb un sol complement que poden presentar vacil·lacions, com ara: *ajudar*, *encertar*, *picar* (per telèfon), *picar* ('injectar una substància un animal'), *xiular* ('cridar xiulant') (cf. 2b-d), els quals són teòricament transitius, si bé històricament són intransitius.

Aquestes alternances no sols són vigents en la geografia de la llengua catalana, amb zones especialment conservadores com les Illes Balears i el País Valencià, sinó que no són estranyes en la llengua escrita (Morant, 2008). A més, la falta d'una solució conjunta i homogènia abans i després de l'aparició de la GIEC encara crea conflictes en els usuaris quan consulten els diccionaris normatius, com ara el DIEC (IEC, 2007) o el DNV (AVL, 2014), els quals es veuen limitats per la norma que estableix la gramàtica o per una tradició gramatical poc explícita.

En aquest sentit, ens podem trobar tant en el DIEC com en el DNV amb exemples confusos sobre el règim verbal d'un verb com *robar*, quan du sols un complement de persona, ara entrat com a transitiu (*El van robar a la sortida del cinema*), ara intransitiu (*Això és robar als pobres*), en accepcions diferents. També és aquest el cas del verb *pagar* entrat únicament com a transitiu quan du un complement de persona (*Encara no han pagat els treballadors*). Per contra, s'entra solament com a intransitiu el verb *pegar* (*Per què li pegueu, a aquest xicot?*). Un verb com *succeir*, plenament assumit per la GIEC com a transitiu, continua figurant en el DIEC només com a intransitiu (*El rei En Pere succeí al seu pare*) i al DNV com a intransitiu i com a transitiu (*El va succeir en la direcció de l'empresa. Va succeir a son pare en el tron*). Finalment, per exemple, un verb com *xiular* es descriu en el DIEC, en les accepcions que indiquen 'cridar' i 'desaprovar una actuació', com un verb transitiu (*El gos, si no el xiules, no et veurà i no vindrà; Xiular un actor*); per contra, en el DNV, com a intransitiu en el cas de 'cridar' (*El gosset s'acostà a nosaltres quan li xiulàrem*) i com a transitiu en el cas de 'desaprovar' (*Xiular els jugadors de l'equip contrari*).

Per tant, considerem que és convenient tractar tots els casos de manera homogènia, parlant d'usos més conservadors i d'usos més innovadors, i obrint la possibilitat d'opcionalitat en el règim verbal.

3. L'ÚS DEL PRONOM *EN* EN FUNCIO DE COMPLEMENT DE NOM

L'IEC (2016, § 18.6.3.2) ha fet una tasca encomiable per a descriure el funcionament del pronom *en* quan equival a un complement del nom d'un CD, d'un subjecte posposat d'un verb inacusatiu, d'un atribut o d'un predicatiu. Però es troba a faltar una exposició sobre l'ús del pronom *en* com a CN en oracions de relatiu com les il·lustrades a (3) i (4), en les quals l'usuari no sempre té clar si ha d'usar la pronominalització o no:¹

- (3) *a.* Aquesta màquina és molt bona, però l'ús que se (n')ha fet és inadequat.
b. És un llibre excel·lent, encara que la percepció que (en) tenen els lectors és diferent.
- (4) Per l'objecte que aquí em proposo no cal enjudiciar aquesta teoria de Martinet: n'hi ha prou que en vegem l'ex. que ens *en* dona ell mateix. (Joan SOLÀ, *Estudis de sintaxi catalana*, Barcelona, Edicions 62, 1972, p. 160)²

Les característiques d'aquesta mena de construccions són les següents:

a) Es tracta de casos en què el pronom *en* equival a un CN implícit en l'antecedent del pronom de relatiu. L'ús d'aquest pronom respon a la necessitat de recuperar pronominalment l'el·lipsi (5*a* i 6*a*). Notem que els usuaris que no utilitzen el pronom *en* és perquè consideren que el context discursiu és suficient per a interpretar aquesta el·lipsi sense una marca pronominal explícita. D'altra banda, aquest CN es pot recuperar plenament, no sense un cert èmfasi, repetint el seu correferent, com passa en la resta d'exemples de (5) i de (6).

- (5) *a.* Aquesta màquina_i és molt bona, però l'ús [SP Ø_i] que se n_iha fet és inadequat.
b. Aquesta màquina és molt bona, però l'ús *de la màquina* que s'ha fet és inadequat.
c. Aquesta màquina és molt bona, però l'ús que *d'aquesta (màquina)* s'ha fet és inadequat.
d. Aquesta màquina és molt bona, però l'ús que s'ha fet *d'aquesta (màquina)* és inadequat.
e. ??Aquesta màquina és molt bona, però l'ús que s'ha fet és inadequat *d'aquesta (màquina)*.

1. Aquest tipus de construccions, la GIEC no l'aborda ni quan parla en general del pronom *en* (§ 18.6.3), ni quan es refereix a les construccions de relatiu (§ 27.7.3). D'altra banda, ha estat advertit, sense entrar en detalls, per Ruaix (2003, p. 25) i per Ramos (2014, p. 69).

2. Fixem-nos que, en aquest exemple de Solà, el pronom *en*, tant en la clàusula principal com en la subordinada de relatiu, equival al CN, fet que molts usuaris podrien interpretar com a ús abusiu.

- (6) a. És un llibre_i excel·lent, encara que la percepció [SP Ø_i] que en_i tenen els lectors és diferent.
 b. És un llibre excel·lent, encara que la percepció *del llibre* que tenen els lectors és diferent.
 c. És un llibre excel·lent, encara que la percepció que *d'aquest (llibre)* tenen els lectors és diferent.
 d. És un llibre excel·lent, encara que la percepció que tenen *d'aquest (llibre)* els lectors és diferent.
 e. ??És un llibre excel·lent, encara que la percepció que tenen els lectors és diferent *d'aquest (llibre)*.

Convé advertir també que la repetició del correferent és viable acompanyant l'antecedent (5b, 6b) o, en diferents posicions (5c-d, 6c-d), dins de la construcció de relatiu; però resulta estranya fora de l'àmbit de la construcció de relatiu, com ara a (5e) i (6e).

b) El pronom de relatiu actua com a CD del verb inclòs en la construcció de relatiu, de manera que una construcció de relatiu com (5a) equival a una construcció no relativa com (7b), que té l'origen en (7a):

- (7) a. Aquesta màquina és molt bona, però s'ha fet *un ús de la màquina* inadequat.
 b. Aquesta màquina és molt bona, però se n'ha fet *un ús* inadequat.

c) Sol aparèixer en construccions de relatiu que tenen un antecedent nominal de tipus predicatiu (derivat verbal o adjectival):³ *acte, anàlisi, concepció, característica, cita, comentari, costum, dada, descripció, estudi, exemple, explicació, expressió, idea, imatge, informació, interpretació, llista, model, mostra, necessitat, observació, presentació, record, tema, ús, utilització, valoració, versió, etc.*

En vista d'aquestes característiques, i atenent a la informació que ens proporciona en altres estructures sintàctiques la GIEC, quina és la solució que hem d'adoptar en aquesta mena d'estructures? La GIEC, referint-se al complement del nom del CD i del subjecte posposat, indica:

El pronom *en* apareix predominantment quan el sintagma nominal del qual forma part el complement del nom és indefinit: *D'aquesta pomada n'he trobat unes quantes mostres*. Quan el sintagma nominal és definit, *en* és optatiu, però cal que entre el nom del sintagma nominal i el seu complement s'estableixi d'alguna manera una relació semàntica de part a tot: *Del plàtan ja no-*

3. Per al concepte de nom predicatiu, vegeu Badia (2002, § 9.2.1).

més (en) queda la pela; Vam anar a Tarragona a veure('n) el teatre romà; Vam entrar a l'ermita i (en) vam fotografiar l'absis. (GIEC, 2016, p. 702-703)

En el nostre cas, en les relatives, tot i que l'antecedent de la relativa sol ser SN definit, el valor que adquireix dins de la relativa és un valor indefinit, com es pot observar en les paràfrasis equivalents representades a (8) i a (9):

- (8) Aquesta màquina és molt bona, però *l'ús que se n'ha fet* és inadequat (= però s'ha fet *un ús de la màquina* inadequat).
- (9) És un llibre excel·lent, encara que *la percepció que en tenen els lectors* és diferent (= encara que els lectors tenen *una percepció del llibre* diferent).

Per tant, si ens atenem a l'explicació en construccions no relatives, la solució hauria de ser l'obligatorietat del pronom *en*. Però, encara que aquesta siga l'aplicació més recta, una mirada al Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana posa de manifest alternances. Aquestes poden anar de l'ús sistemàtic del pronom *en*, associat sobretot a estructures d'alta freqüència (amb antecedents com *ús* o *exemple*, o amb verbs dins de la relativa com *tenir* o *fer*), que l'usuari veu com a ben establides i identificables, a un ús sense pronom. Aquest segon cas, molt més reduït, es dona fonamentalment amb estructures més diverses, i per tant menys identificables, en què no es combinen exactament el conjunt de mots més habituals (*ús, exemple; tenir, fer*) (10). Així mateix, també podem trobar-hi, fins i tot, casos de pleonasme (11).

- (10) a. No ha d'ésser una torre forçosament romana, però en el cas que estudiem està directament relacionada amb la via. Tampoc no és aquest *l'únic exemple que coneixem* a les nostres comarques (Josep CASAS I GENOVER, *La via romana de Capsacosta*, Girona, Diputació de Girona, 1983).
- b. *Els exemples que hem citat* i d'altres que podríem afegir testimonien a favor d'un pensament fet a tots els exercicis de l'especulació (Miquel MARTÍ I POL, *El pensament salvatge de Claude Lévi-Strauss*, Barcelona, Edicions 62, 1971).
- c. I si pensem en el lema amb què Casas va enviar a concurs una de *les quatre versions que va fer* [...], el risc d'anticatalanisme que va córrer aquesta marca d'anís [...], va ser considerable (Enric SATUÉ, *Un museu al carrer*, Barcelona, Diputació de Barcelona, 1984).
- (11) a. inclosos la resta d'éssers vius que la poblen, són al servei de l'home, i les necessitats vitals de la resta d'organismes vius resten condicionats a *l'ús que l'home en vulgui fer d'ells* (SOCARRELL, *Bolletí divulgatiu del GOB a Menorca*, 1, Maó, 1984).

- b. Però, la valoració que se'n pot fer de cadascuna és molt diferent segons quins siguin els criteris de partida (Lluís CANTALLOPS, «Aspectes urbanístics...», a *El ferrocarril a Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, CIRIT, 1986).

Finalment, també és interessant advertir que aquest tipus de pronominalització no sembla que afecte els casos de CN de subjecte de passiva reflexa o de verb inacusatiu (12):

- (12) a. ??Enyorava son pare, i els records que li(n) venien li recordaven la seva infantesa.
 b. ??Enyorava son pare, i els records que se (n')han divulgat li recordaven la seva infantesa.

Aquest fenomen enllaça amb la impossibilitat de pronominalitzar qualsevol component que forme part d'un subjecte anteposat al verb (IEC, 2016, p. 701): **D'aquest recull els dos primers contes me'n sobren* vs. *D'aquest recull me'n sobren els dos primers contes*.

4. LES FORMES QUANTITATIVES U/UN

Un altre aspecte sobre el qual volem incidir és en el tractament de les formes del quantificador *u/un*, és a dir, en les possibilitats formals d'aparèixer amb la forma apocopada o amb la forma no apocopada.⁴ L'ús d'una forma o de l'altra té una extensió diversa en la geografia de la llengua catalana, i sovint un mateix usuari pot alternar o preferir-ne una en concret segons la funció que realitza el quantificador. Però també cal dir que els tractats gramaticals, i la influència d'aquests en els mitjans de comunicació, han tendit a arraconar la solució apocopada, de llarga tradició històrica. El fet que s'afavorisca una solució, en principi, no és problema. De fet, sovint l'estandardització comporta una reducció del poliformisme. Ara bé, una gramàtica com la de l'IEC, interessada sovint en la descripció dialectal i amb constants al·lusions a la tradició històrica d'algunes solucions més conservadores, hauria d'intentar donar més informació sobre l'extensió de la solució apocopada.

Els usos que tractarem són els següents: a) ús com a substantiu numeral; b) ús com a pronom indefinit; c) ús com a especificador numeral amb N elidit.

En el cas de la utilització d'aquestes formes com a substantiu numeral, com ara a (13),

4. Per a una aproximació de caràcter històric a aquesta alternança, vegeu Ramos (2018).

- (13) a. U/un, dos, tres..., vint-i-u/vint-i-un...
 b. Han empatat u/un a u/un.
 c. Tres per set vint-i-u/un.
 d. El dia u d'octubre; l'u d'octubre.

hi ha certa prevenció cap a la solució apocopada en la llengua formal, tot i l'ús territorial generalitzat. Aquesta cautela deu haver estat afavorida per les anotacions del mateix Fabra en les seues «Converses filològiques» i en la redacció de les entrades *u* i *un* del seu *Diccionari general*. En aquestes obres, fa prevaldre la solució *un* en les operacions aritmètiques (de fet, en aquests contextos, no el considera un substantiu, sinó un adjectiu: un especificador nominal, en la nostra terminologia) i posa en relleu el paper de *u* com a ordinal (cf. també Sastre, 2015). Tot i això, no hem d'oblidar, com ha destacat Ramos (2018, 2020), una tendència evolutiva innovadora cap a l'extensió de la solució *un*, més sòlida des d'un punt de vista fonètic.

Aquestes circumstàncies són les que podrien explicar que, si bé la GIEC (2016, § 17.2.1), en la descripció general dels numerals cardinals, inclou com a alternatives les solucions *u/un*, en canvi, en alguns passatges manifesta una preferència per la solució no apocopada. Aquest és el cas de l'exclusió de la forma apocopada *u* en els quadres dels numerals cardinals (quadres 17.1, 17.2, 17.3), o de l'observació morfològica inicial en què dona a entendre que la solució apocopada és secundària:⁵ «Aquests noms prenen en la majoria del contextos la forma masculina dels cardinals, i en el cas de *un* adopta de vegades la forma *u*: *u*, *vint-i-u*, *trenta-u*» (IEC, 2016, p. 630).

Un altre aspecte destacable pel que fa a aquesta variació morfològica, el podem trobar quan s'aborda el tema de l'ús com a pronom indefinit (14):

- (14) Un ha de dir sempre la veritat.

En aquest punt, en un cos de lletra més menut es fa una observació restrictiva sobre la possibilitat d'aparèixer amb la forma apocopada: «En parlars valencians, aquest indefinit també presenta en el masculí la variant sense nasal *u*, paral·lela a altres pronoms indefinits acabats en *u* tònica (*algú*, *ningú*): *U ha de dir sempre la veritat*. En els registres formals s'usa preferentment la forma més general *un*» (IEC, 2016, p. 652).

Ara bé, no es fa constar que aquest ús també és habitual en alguerès, ni tampoc s'adverteix que és molt abundant en la documentació antiga. D'altra banda, aquesta observació planteja un cert conflicte amb la decisió de l'Acadèmia Valen-

5. No hem d'apartar tampoc d'aquest prejudici la polèmica promocionada per Bibiloni (2018) sobre la forma que ha d'adoptar el primer dia del mes en casos com (13d).

ciana de la Llengua de donar preferència a la solució apocopada (AVL, 2006, p. 156): «La llengua escrita també usa *un* com a variant de *u*: *Un sempre ha de ser coherent amb les seues idees*».

Finalment, ens hem de referir a l'ús de *u/un* com a especificador nominal amb el nucli nominal elidit, com ara a (15) en contrast amb (16):

- (15) a. N'he vist *un*, i no dos.
 b. Hi havia dos cotxes: *un* de Lluís i un altre de Pere.
 c. *Un* dels implicats ha fugit.
- (16) a. N'he vist *u*, i no dos.
 b. Hi havia dos cotxes: *u* de Lluís i un altre de Pere.
 c. *U* dels implicats ha fugit.

Aquestes alternances entre la solució de (15) i la de (16) no reben cap atenció a la GIEC (cf. IEC, 2016, § 17). De fet, la solució de (16), d'una extensió general en català antic i vigent encara en parlants del centre i del nord del País Valencià i en alguerès, no té cap comentari en lletra menuda (cf. Ramos, 2020).

5. LA PRESENTACIÓ I L'EXEMPLIFICACIÓ DE *COM* I *COM A*

La tradició normativa de *com* i *com a* sol basar-se principalment en criteris semàntics que parteixen de la distinció entre valor predicatiu i valor comparatiu (cf. Sancho, 2002, p. 1784). En el primer cas, se selecciona *com a*; en el segon, *com*.

- (17) Actua *com a* president de l'associació ('en qualitat de').
 (18) Actua *com* el seu germà ('de la mateixa manera que').

Però, tot i que la distinció semàntica pot servir com a punt de partida per a la selecció preposicional, convé advertir que aquesta no està exempta de la influència que pot tenir la sintaxi en la interpretació semàntica. De fet, la presència o no d'un determinant encapçalant el SN que introdueix la preposició també és un factor a tenir en compte. L'absència de determinant permet focalitzar l'atenció sobre el caràcter intensiu del nom, la qualitat que representa; i la presència de determinant sobre el caràcter extensiu, això és, sobre la referencialitat. D'aquesta manera, els predicatius no solen dur un determinant davant del nom (17), i els comparatius sí (18). Ara bé, pot passar que una construcció teòricament comparativa pugui aparèixer sense determinant, com ara el cas de (19), també conegut com a comparativa hiperbòlica, amb la qual cosa es crea un conflicte entre el sentit inicial i la interpretació de la construcció.

- (19) a. Treballàvem com esclaus.
 b. Treballàvem com a esclaus.

Notem que la solució de (19a), on se selecciona *com*, és la que es fa prevaldre el criteri semàntic per damunt de tot, perquè es focalitza l'atenció en la comparança. En canvi, la solució (19b), que selecciona *com a*, és la pròpia de la interpretació del complement amb un valor predominantment intensiu que enllaça amb el predicatiu. La GIEC (2016, § 19.4.4, p. 757) apunta que «aquestes construccions comparatives amb *com a* estan ben documentades en la llengua antiga i s'han mantingut amb vitalitat en valencià, balearic i nord-occidental, però s'usen d'una manera més vacil·lant o són desconegudes en català central i septentrional».

Per tant, la GIEC realitza aquesta observació amb un cert caràcter d'excepcionalitat. De fet, apareix com a contrapunt dins de l'apartat referit específicament al valor comparatiu (IEC, 2016, § 19.4.4.3), i al costat d'exemples clarament comparatius que seleccionen *com* (*Parlava ben bé com un locutor de ràdio*). Amb tot, crida l'atenció que construccions com les de (19a) no tinguen exemples explícits dins d'aquest apartat i únicament s'exemplifiquen amb *com a*. Aquesta manera de procedir pot induir el lector, d'una banda, a plantejar-se si realment l'explicació de caràcter semàntic que guia els epígrafs és la més adequada per a descriure els usos de *com* i *com a*; i d'una altra banda, a replantejar-se si la solució prioritària, tot i ser les dues vàlides, no hauria de ser la (19b), que és l'exemplificada, i no la (19a), no exemplificada i menys habitual al llarg de la història de la llengua.⁶

Per un altre costat, la GIEC indica que també és possible que una construcció amb determinant (20) es pugui interpretar com a predicativa, amb la consegüent selecció de *com a* (21):

- (20) a. L'han elegit *com el* millor espectador de l'any.
 b. Joan, *com* un dels impulsors de la reforma, va rebre un premi.
 (21) a. L'han elegit *com al* millor espectador de l'any.
 b. Joan, *com a* un dels impulsors de la reforma, va rebre un premi.

Convé anotar que la GIEC no mostra explícitament com a exemples les solucions de (21), encara que realitza la matisació següent:

[...] en aquest cas [SN amb determinant] la distinció entre la funció predicativa i la comparativa resulta menys nítida o no és tan rellevant, i a causa d'això, *com a* se sol reduir a *com* o pot alternar-hi, segons el parlar. En general, s'usa *com* amb sintagmes nominals definits. [...] També sol usar-se *com* amb

6. Per a una aproximació històrica, vegeu Colomina (2010). D'altra banda, la *Gramàtica normativa valenciana* només adopta com a solució la preposició *com a* (AVL, 2006, p. 210).

sintagmes nominals amb l'indefinit *un* i amb sintagmes preposicionals amb *de*. (IEC, 2016, p. 756)

De tot plegat, podem deduir-ne que el resultat de la descripció de la norma és la validesa de les solucions alternants de (19a) i (19b), d'una banda, però la recomanació únicament de la solució (20), enfront de la de (21), cosa que crida l'atenció, perquè, al nostre entendre, aquesta segona alternança actua seguint uns principis similars als que havien justificat l'acceptació de l'alternança entre (19a) i (19b). De fet, en els parlars en què s'usa *com a* per a les comparatives hiperbòliques també es tendeix a emprar *com a* per a les construccions del tipus (20), com ara (21), amb la qual cosa hi ha un component d'arbitrarietat en el tractament normatiu diferenciat. L'exemple següent de l'escriptor tarragoní Baixeras ho fa ben evident:

- (22) Mentrestant, els darrers raigs d'or del sol de l'horabaixa vivificant encara el verd del fullatge dels plàtans, al passeig, la Ciutat ja l'acollia, l'abraçava, a ell *com a* una cosa d'ella, *com a* un infant seu, no pas *com a* un hoste, o *un* estrany. (Josep A. BAIXERAS, *Les mares*, Barcelona, Columna, 1995, p. 78)

6. CONCLUSIONS

L'aproximació crítica que hem dut a terme de la *Gramàtica de la llengua catalana* de l'IEC ens ha permès observar que es tracta d'una obra ben elaborada. Ara bé, com tota obra de gran extensió, presenta punts que es poden millorar. Per la nostra part, ens hem centrat en l'anàlisi de quatre fenòmens sintàctics: la caracterització de l'alternança CI/CD; el pronom *en* en funció de complement del nom; l'alternança morfològica entre *u/un*; i els usos de *com* i *com a*. Aquesta anàlisi ha fet veure que convé ampliar la informació sobre els verbs afectats per l'alternança CI/CD i que és necessari fer una proposta polimòrfica (amb més d'una opció) i homogènia d'acord amb les tendències dialectals actuals. Aquest tractament, de base polimòrfica, també es podria ampliar al cas de *com* i *com a*, que a hores d'ara té una solució a mitges segons el tipus de construcció implicada. En el cas del pronom *en* com a CN, és convenient incorporar els casos de construccions de relatiu apuntats i orientar l'usuari en un punt en què cada dia se sent més insegur. Finalment, en l'alternança morfològica entre *u/un* caldria alliberar-se de certs prejudicis contra la forma apocopada. Hem vist que, en alguna de les seues funcions, la preferència per la solució no apocopada ha dut a ignorar completament, ni que siga *com a* mera descripció, l'existència de la solució apocopada.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- AVL = ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2006). *Gramàtica normativa valenciana*. València: AVL.
- (2014). *Diccionari normatiu valencià* [en línia]. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua. <<http://www.avl.gva.es/lexicval/>> [Consulta: 3 gener 2019].
- BADIA, Toni (2002). «Els complements nominals». A: SOLÀ, Joan; LLORET, Maria Rosa; MASCARÓ, Joan; PÉREZ SALDANYA, Manuel (dir.). *Gramàtica del català contemporani*. Vol. II. Barcelona: Empúries, p. 1591-1640.
- BIBILONI, Gabriel (2018). «“El primer d’octubre”, no “l’u d’octubre”» (2 abril) [en línia]. <<http://bibiloni.cat/blog/?p=2713>> [Consulta: 3 gener 2019].
- CABRÉ, Maria Teresa (2016). «De la descripció a la norma: el model de llengua de l’Institut d’Estudis Catalans». A: INSTITUT D’ESTUDIS CATALANS. *Gramàtica de la llengua catalana*. Barcelona: IEC, p. XII-XV.
- CERCLE VALLCORBA (s. a.). *Publicació digital sobre estructura i ús social de la llengua* [en línia]. <<https://sites.google.com/site/cerclevallcorba/>> [Consulta: 3 gener 2019].
- COLOMINA, Jordi (2010). «Anar així com a cec (Un estudi sobre la preposició *com a* en Francesc Eiximenis)». A: FERRER NAVARRO, Ramon (ed.). *Eiximenis i la seua obra*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, p. 364-383.
- IEC = INSTITUT D’ESTUDIS CATALANS (2007). *Diccionari de la llengua catalana* [en línia]. Barcelona: IEC. <<https://dlc.iec.cat/>> [Consulta: 3 gener 2019].
- (2016). *Gramàtica de la llengua catalana*. Barcelona: IEC.
- MORANT, Marc (2008). *L’alternança datiu/acusatiu en la recció verbal catalana*. Tesi doctoral. Universitat de València.
- PINEDA, Anna (2016). *Les fronteres de la (in)transitivitat: Estudi dels aplicatius en llengües romàniques i basc*. Barcelona: Institut Privat d’Estudi Món Juïc.
- RAMOS, Joan-Rafael (2005). «El complement indirecte: l’alternança datiu/acusatiu». *Estudis Romànics*, núm. 27, p. 93-111.
- (2014). «Les oracions de relatiu i la represa pronominal amb *en*». *Caplletra*, núm. 56, p. 67-98.
- (2018). «Aproximació a la morfosintaxi dels quantificadors en el català del segle XVII». *eHumanista/IVITRA*, núm. 14, p. 597-620.
- (2020): «Formal variation and language change in Catalan quantifiers: the role of pragmatics». *Catalan Journal of Linguistics*, núm. 19.
- (en premsa). «Variació lingüística i model de llengua: necessitat d’un pluricentrisme cooperatiu». A: MEISNITZER, Benjamin; MARTINES, Josep (ed.). *Canvi lingüístic, estandardització i identitat en català*. Leipzig: Leipziger Universitätsverlag.
- RUAIX, Josep (2003). «Límits en l’ús dels pronoms *en* i *hi*». *Llengua Nacional*, núm. 44, p. 15-34.
- SANCHO, Pelegrí (2002). «La preposició i el sintagma preposicional». A: SOLÀ, Joan; LLORET, Maria Rosa; MASCARÓ, Joan; PÉREZ SALDANYA, Manuel (dir.). *Gramàtica del català contemporani*. Vol. II. Barcelona: Empúries, p. 1689-1796.
- SASTRE, Ana (2015). «Estudi de les formes *un* i *u* en l’obra de Fabra». *Aula de Lletres Valencianes*, núm. 5, p. 143-248.